

Πανελλήνιες 2019

Προτεινόμενες λύσεις

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ 10/6/2019

Διδαγμένο κείμενο

Πλάτων Πρωταγόρας (321b – 322a)

A1. α. 1. Λάθος

2. Σωστό

3. Σωστό

4. Λάθος

5. Σωστό

A1. β. 1. «Ἄτε δὴ οὖν οὐ πάνυ τι σοφὸς ὢν ὁ Ἐπιμηθεὺς ἔλαθεν αὐτὸν καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἄλογα· λοιπὸν δὴ ἀκόσμητον ἔτι αὐτῷ ἦν τὸ ἀνθρώπων γένος, καὶ ἠπόρει ὅτι χρήσαιτο.»

2. «...ἔρχεται Προμηθεὺς ἐπισκεψόμενος τὴν νομὴν»

3. «Ἀπορία οὖν σχόμενος ὁ Προμηθεὺς ἦντινα σωτηρίαν τῷ ἀνθρώπῳ εὔροι...»

4. «Τῷ δὲ Προμηθεῖ εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν τὴν τοῦ Διὸς οἴκησιν οὐκέτι ἐνεχώρει εἰσελθεῖν –πρὸς δὲ καὶ αἱ Διὸς φυλακαὶ φοβεραὶ ἦσαν–»

5. «καὶ κλέψας τὴν τε ἔμπυρον τέχνην τὴν τοῦ Ἥφαιστου καὶ τὴν ἄλλην τὴν τῆς Ἀθηνᾶς δίδωσιν ἀνθρώπῳ, καὶ ἐκ τούτου εὐπορία μὲν ἀνθρώπῳ τοῦ βίου γίνεταί»

B1. Εισαγωγή

Στο ἔργο του Πλάτωνα «Πρωταγόρας» τα θέματα εἶναι α) ποια εἶναι ἡ φύση τῆς αρετῆς καὶ β) ποιος μπορεῖ νὰ διδάξει τὴν αρετὴ καὶ, δευτερευόντως, εἶναι οἱ σοφιστὲς τὰ κατάλληλα πρόσωπα γιὰ νὰ αναλάβουν τὴν διδασκαλία τῆς; Ἐπίσης,

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

στο διάλογο μεταξύ του Σωκράτη και του σοφιστή Πρωταγόρα δεν αντιπαρατίθενται μόνο οι απόψεις περί αρετής αλλά και οι μέθοδοι για την προσέγγιση της αλήθειας. Ο σοφιστής, προκειμένου να πείσει τον Σωκράτη για το διδακτόν της πολιτικής αρετής, επιλέγει στο α' μέρος του έργου τη μέθοδο του μύθου που διαθέτει ποιητικό και συμβολικό χαρακτήρα, χωρίς όμως να οδηγεί με ακρίβεια στη φιλοσοφική και επιστημονική γνώση. Σύμφωνα με τον μύθο, οι θεοί πλάθουν στο εσωτερικό της γης τα ζώα με βασικά υλικά το χώμα και τη φωτιά και πριν αυτά εμφανιστούν, γίνεται μία συμφωνία μεταξύ των δύο Τιτάνων, του Επιμηθέα και του Προμηθέα για τη διανομή των φυσικών εφοδίων στα άλογα όντα, που την αναλαμβάνει ο πρώτος, και για την επιθεώρηση του έργου (εποπτεία – κρίση) από το δεύτερο.

Αποφασιστική για την εξέλιξη του μύθου στάθηκε η επιθυμία του Επιμηθέα να αντιστρέψουν τους ρόλους με τον αδελφό του ώστε να αναλάβει ο ίδιος το έργο της κατανομής ιδιοτήτων.

Προμηθέας, Επιμηθέας: Ο Προμηθέας και ο Επιμηθέας ήταν δύο τιτάνες, γιοι του Ιαπετού και της Ωκεανίδας Κλυμένης. Είναι χαρακτηριστική η σημασία των ονομάτων τους: Προ-μηθεύς (< προμηθής < πρό + μῆτις = σκέψη) είναι αυτός που σκέφτεται πριν κάνει κάτι, ο προνοητικός, ενώ ο Επι-μηθεύς αυτός που σκέφτεται μετά την ενέργεια, επομένως ο μη προνοητικός, ο αστόχαστος (θέλησε να κάνει μόνος του τη μοιρασιά και άφησε ακόσμητον το ανθρώπινο γένος). Όσο για τον Προμηθέα, έγινε προστάτης του ανθρώπινου γένους, αφού το δίδαξε να ενεργεί ύστερα από σκέψη και πρόσφερε τη φωτιά, με τη βοήθεια της οποίας οι άνθρωποι κυριάρχησαν στη φύση. Ο Δίας τον τιμώρησε καρφώνοντάς τον στον Καύκασο. Τελικά όμως τον δέχτηκε ξανά στον Όλυμπο.

Όσον αφορά στα ζώα, η μοιρασιά του Επιμηθέα ήταν σοφή, αφού πέτυχε την αντισταθμιστική και ισόρροπη κατανομή εφοδίων για την διαιώνιση όλων των ειδών. Ο ίδιος ήταν σε θέση να επινοήσει, όχι όμως και να προνοήσει, όπως επιβεβαιώνεται και από την ετυμολογία του ονόματός του («Ἄτε δὴ οὖν οὐ πάνυ τι σοφὸς ὢν ὁ Ἐπιμηθεὺς ἔλαθεν αὐτὸν καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἄλογα»)

Αφού, λοιπόν μοίρασε τις ιδιότητες στα διάφορα έμβια όντα, άφησε ατακτοποίητο («άκόσμητον») το ανθρώπινο γένος. Εδώ πρέπει να παρατηρήσουμε ότι με τη λέξη *άκόσμητον* νοείται ο βιολογικός σπλισμός του ανθρώπου για την αντιμετώπιση κινδύνων που προέρχονται από τα άλλα ζώα ή

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

τα καιρικά φαινόμενα· κι αυτό γιατί λίγο πριν από τη λέξη *ἀκόσμητον* ο αφηγητής χαρακτηρίζει τα άλλα ζώα *άλογα*, πράγμα που σημαίνει ότι ο άνθρωπος ήταν ζώο λογικό, δηλαδή διέθετε ήδη ένα πολύ σημαντικό εφόδιο, **το λόγο** (λογική σκέψη και λαλιά), που δεν το είχε κανένα άλλο ζώο.

Η συμβολική/μυθική αυτή αποτίμηση του τρόπου, με τον οποίο ο Επιμηθέας μοίρασε τις φυσικές ιδιότητες στους ζωικούς οργανισμούς, αποκαλύπτει σταδιακά την πρωταγόρεια σκέψη. Η επιμηθεϊκή φάση, που αντιστοιχεί στον φυσικό χρόνο του βιολογικού σχηματισμού των ζωικών ειδών, κλείνει με το ανθρώπινο είδος το οποίο εμφανίζεται **τελευταίο** στη σειρά των ζωικών οργανισμών. Ως τελευταίο μένει «*ἀκόσμητον*», που σημαίνει ότι έχει τα λιγότερα φυσικά εφόδια για να επιβιώσει ως είδος στη φύση. Συνεπώς, η φυσική κατάσταση του ανθρώπου κατά το στάδιο σχηματισμού των ειδών μπορεί να αποδοθεί με την έννοια της «*ἀπορίας*», δηλαδή της φυσικής αδυναμίας και συγχρόνως της ανάγκης για εξεύρεση τρόπων και μέσων αντιμετώπισής της (*ήπόρει ὄ,τι χρήσαιτο*). Ο άνθρωπος αναγκάζεται να αναζητήσει τον πόρο, τη λύση του προβλήματος και την υπέρβαση της δυσκολίας. Αξιοσημείωτη η τριπλή επανάληψη της απορίας στο κείμενο: *ήπόρει, ἀποροῦντι, ἀπορία*.

Στο συγκεκριμένο χωρίο, λοιπόν συμπληρώνεται ο μύθος και έτσι ολοκληρώνεται και η εικόνα που διαμορφώνουμε για τον Επιμηθέα. Ο Επιμηθέας, όπως λέει το όνομά του, είναι αυτός που πρώτα ενεργεί και μετά σκέφτεται. Δεν είναι προνοητικός, δεν έχει ολοκληρωμένη σκέψη, δεν προγραμματίζει με σύνεση τις πράξεις του. Σε καμία περίπτωση, βέβαια, δεν πρέπει να του προσάψουμε δόλο ή κακές προθέσεις. Αντιθέτως, εμφανίζεται διψασμένος για δουλειά και μάλιστα για να αναλάβει ένα πολύ μεγάλο έργο. Έχει ζήλο, όρεξη, ενθουσιασμό, φιλοδοξία να φέρει σε πέρας ένα δύσκολο εγχείρημα. Έχει διάθεση να είναι δίκαιος, προσπαθεί να κατανείμει ισομερώς τις δυνάμεις σε όλα τα όντα. Δυστυχώς, όμως, η έλλειψη σοφίας, η επιπολαιότητα, η έλλειψη οργάνωσης, η βιασύνη, ο ασυλλόγιστος τρόπος δράσης αποδεικνύονται στοιχεία του χαρακτήρα του ισχυρά χαραγμένα πάνω του και θα αποδειχθούν ισχυρότερα – και γι' αυτό επιζήμια για τον άνθρωπο – από τις αγαθές προθέσεις του.

Η απρονοησία λοιπόν του Επιμηθέα κατέστησε την επιβίωση του ανθρώπινου γένους πολύ δύσκολη και προβληματική. Ο Πρωταγόρας τονίζει την «ελλειπτικότητα» του ανθρώπου, δηλαδή την κατωτερότητά του σε σχέση με τα

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

ζώα, άποψη κοινή με αυτήν της σύγχρονης ανθρωπολογίας. Ο Αριστοτέλης, αντίθετα, επικρίνει την άποψη αυτή και υποστηρίζει ότι η δημιουργία του ανθρώπου ήταν τέλεια και ότι «όσοι λένε ότι είναι ανυπόδητος, γυμνός, χωρίς οπλισμό για να αμυνθεί, λαθεύουν» («Περί ζώων μορίων»).

B2.

Η μετάβαση του ανθρώπου από την κατάσταση των βιολογικών εξαρτήσεων στην αναζήτηση της αυτονομίας του συμβολίζεται με τον Προμηθέα και τη φιλάνθρωπη κλοπή των «δώρων» του για τον άνθρωπο από το εργαστήριο της Αθηνάς και του Ηφαίστου. Έτσι η κλοπή δεν κρίνεται ως παράβαση ηθικής φύσεως που δεν έπρεπε να γίνει, αλλά ως ευρηματική πράξη του Προμηθέα-ανθρώπου που υπαγορεύεται από την ίδια την αρχή της αναπλήρωσης στη φύση, η οποία κατηύθυνε και τη μοιρασιά του Επιμηθέα. Τα «δώρα» αναπληρώνουν τη φυσική αδυναμία του ανθρώπου στον κόσμο. Η κατ' αναγκαιότητα, λοιπόν, παράβαση έχει πρακτικό αντίκρισμα στον άνθρωπο, καθώς η τεχνική και η γνώση της τέχνης της φωτιάς επιτρέπουν στον άνθρωπο να επινοεί τα προς το ζήν και να εφαρμόζει πρακτικά τις επινοήσεις του. Ο άνθρωπος είναι σε θέση με τις δύο αυτές κατακτήσεις να μετασχηματίζει τους σχεδιασμούς και τις επινοήσεις του σε πρακτικό πρόγραμμα ζωής.

Ειδικότερα η κατάκτηση τεχνικής συνδέεται με **την ανάπτυξη τεχνικών δεξιοτήτων, την οργάνωση της εργασίας** ως κατασκευαστικής διαδικασίας, για παράδειγμα σπιτιών, όπλων, εργαλείων, με **την επινοήση συμβολικών συστημάτων επικοινωνίας** και αντιμετώπισης καθημερινών αναγκών, πχ. γλώσσα, γραφή, αρίθμηση, με **την καλλιέργεια**, πχ. γης, και με **την αγωγή**, καθώς όλα αυτά δεν είναι εξωτερικά προς τη φύση του ανθρώπου, αλλά την επηρεάζουν και οδηγούν τον άνθρωπο σταδιακά σε έλεγχο των παθών και οργάνωση της άμυνάς του προς τους άλλους.

Η μυθική μορφή με την οποία ο Πρωταγόρας ντύνει την άποψή του για τη γένεση του πολιτισμού δεν μας επιτρέπει να πάρουμε κάθε λέξη του τοις μετρητοίς. Πρόκειται βέβαια για συμβολισμούς και θα πρέπει να δούμε την επέμβαση του Προμηθέα ως φάση της εξέλιξης, στην οποία δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την επιβίωση του ανθρώπου και την προσαρμογή του στο φυσικό περιβάλλον, πραγματοποιείται η γένεση των τεχνών και σχηματίζονται

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

οι πρώτες κοινωνίες. Δεν πρόκειται δηλαδή για γνώσεις χορηγημένες εκ των προτέρων ως ολοκληρωμένο σύνολο, a priori. Στην προηγούμενη φάση του Επιμηθέα συντελείται ο βιολογικός σχηματισμός του ανθρώπου και στη φάση του Προμηθέα εκδηλώνεται ο πνευματικός σχηματισμός του, ο οποίος τον ορίζει άλλωστε ως είδος. Η ερμηνεία αυτή συμφωνεί με την άποψη των σοφιστών και του Πρωταγόρα ότι όλα είναι προϊόντα της πείρας που συσσωρεύεται με την πάροδο του χρόνου, δηλαδή πρόκειται για επώδυνες, δύσκολες και κοπιαστικές κατακτήσεις του ανθρώπου μέσα στον χρόνο.

➤ **Η έντεχνος σοφία:** η σοφία που εμπεριέχει την τέχνη, η σοφία που συμπορεύεται με την τέχνη. Αρχικά, η έννοια της σοφίας έχει κυρίως να κάνει με τη δεξιότητα και την εμπειρία σε κάποια τέχνη, την αρχιτεκτονική, τη γλυπτική, τη μεταλλουργία, την ιατρική κ.τ.λ. Ο προσδιορισμός «έντεχνος» επιτρέπει εδώ στον Πρωταγόρα να διευκρινίσει επομένως πως αυτού του είδους τη σοφία εννοεί, και όχι αυτήν που συνδέουμε με τη γνώση των επιστημών και τη φιλοσοφία. Η έντεχνος σοφία, λοιπόν, είναι οι τεχνικές γνώσεις, οι ποικίλες ειδικές γνώσεις που εξυπηρετούν τον ανθρώπινο βίο και συμβάλλουν καθοριστικά στην πρόοδο του ανθρώπινου γένους. Κατανοούμε, λοιπόν, τον όρο ως **τεχνογνωσία**, η οποία επιτρέπει στον άνθρωπο να προβεί σε επινοήσεις και εφαρμογές σωτήριες για τη ζωή του που προωθούν την εν γένει παρουσία του στον κόσμο. Ειδικότερα, η τεχνογνωσία συνδέεται με τις **τεχνικές δεξιότητες** και την **κατασκευαστική ικανότητα** του ανθρώπου. Αυτό σημαίνει ότι ο άνθρωπος είναι σε θέση να συλλάβει και να οργανώσει τη διαδικασία της **εργασίας**, η οποία συμπυκνώνει με τον καλύτερο τρόπο το άλμα του πρώην, απλώς «ζωικού οργανισμού» σε ήδη άνθρωπο που αποδεσμεύεται σταδιακά από τις αλυσίδες της βιολογικής νομοτέλειας και προ-νοεί για τις επόμενες στιγμές της ζωής του. Συνδεδεμένη με τη διαδικασία της εργασίας είναι η **διαδικασία κατασκευής και επινόησης, καλλιέργειας και αγωγής**. Με την κατασκευαστική και επινοητική ικανότητα ο άνθρωπος δίνει υπόσταση στους σχεδιασμούς του και τα ευρήματα του νου του, κατασκευάζοντας σπίτια, σκεύη, εργαλεία, όπλα, αλλά και προβαίνει σε επινοήσεις συμβολικών συστημάτων όπως η γλώσσα, η γραφή, η αρίθμηση, που διευρύνουν τα όρια της ελευθερίας του σε σχέση με τη βιολογική αιτιότητα. Με την καλλιέργεια (γης, γραμμάτων, τεχνών και καλών τεχνών) και την αγωγή διαμορφώνει σκόπιμα τις προϋποθέσεις για παραγωγή έργων

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

και μέσω των και για νέες δημιουργίες μέσω από την αξιοποίηση εργαλείων και γνώσεων τεχνικής.

Όμως, η συνολική διαδικασία γίνεται συγχρόνως και τρόπος αγωγής της φύσης του, τρόπος εξέλιξης και διαμόρφωσής του, καθώς περιέρχεται στη θέση να ελέγξει τα πάθη του, να τιθασει το ένστικτο και να οργανώσει τις άμυνες του εαυτού του στον αγώνα επιβίωσης.

➤ **Η έμπυρος τέχνη:** Η φωτιά, η πρώτη μεγάλη πηγή ενέργειας που έμαθε να μεταχειρίζεται ο άνθρωπος, εύλογα τοποθετείται στη βάση όλων των έως τότε τεχνολογικών κατακτήσεων. Ως πηγή ενέργειας υπήρξε αναγκαία συνθήκη για να οδηγηθεί ο άνθρωπος στα υψηλά τεχνικά επιτεύγματα και να αντισταθμίσει με αυτά τη φυσική αδυναμία του. Η «**έμπυρος τέχνη**» εκφράζει την εφαρμοσμένη, την κατασκευαστική εκδήλωση της ανθρώπινης δραστηριότητας. Η «έμπυρος τέχνη» είναι η πρακτική εφαρμογή των τεχνικών γνώσεων κυρίως με τη χρήση της φωτιάς, καθώς είναι γνωστό ότι πολλά υλικά, όπως τα μέταλλα, μπορούν να γίνουν αντικείμενο κατεργασίας με τη χρήση της φωτιάς. Ο Προμηθέας, λοιπόν, πρέπει να είχε στο μυαλό του αυτό που σήμερα ονομάζουμε τεχνολογία, τηρουμένων των αναλογιών. Εννοούμε, βέβαια, μια τεχνολογία προσαρμοσμένη στα μέσα και τις δυνατότητες της εποχής.

Ο Προμηθέας κλέβοντας τη φωτιά, αψηφώντας τις άλογες και αυθαίρετες αποφάσεις του Δία, εκφράζει και ενισχύει την ορθολογική πίστη ότι ο άνθρωπος μπορεί με τη γνώση να κυριαρχήσει πάνω στη φύση, να την αλλάξει και να βελτιώσει τη ζωή του.

Η «**έντεχνος σύν πυρί σοφία**», δηλαδή ο συνδυασμός της πρακτικής (του Ηφαίστου) και της θεωρητικής (της Αθηνάς) γνώσης, έδωσε στον άνθρωπο τη δυνατότητα όχι μόνο απλώς να επιβιώσει αλλά και να κάνει τη μεγάλη διαφορά από όλα τα άλλα όντα, να δημιουργήσει δηλαδή τεχνικό πολιτισμό και ανώτερη μορφή ζωής. Η πρώτη μεγάλη πηγή ενέργειας που έμαθε να μεταχειρίζεται ο άνθρωπος, η φωτιά, δικαιολογημένα έχει τοποθετηθεί εδώ στη βάση όλων των τεχνολογικών προόδων που πέτυχε ποτέ. Η αδιάσπαστη σύνδεση της τεχνολογικής και της πνευματικής δραστηριότητας εκφράζεται ξεκάθαρα στην αρμονική σύμπραξη των 2 θεών, που είναι «σκυμμένοι» στο κοινό τους εργαστήριο, δηλαδή του «**Ηφαίστου και της συντέχνου**», όπως αναφέρει και σε άλλο έργο ο Πλάτωνας. Με τα δώρα του Προμηθέα ο άνθρωπος απέκτησε την

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

περί τόν βίον σοφίαν, δηλαδή τις χρήσιμες γνώσεις που του επέτρεψαν να δημιουργήσει ο ίδιος πολλά από τα εφόδια που είχαν μοιραστεί σε άλλα ζώα (υπόδεση, στρωσίδια, στέγη, τροφή, όπλα κ.λπ.) και να τα υποκαταστήσει (να τα «αντισταθμίσει»), για να μπορέσει να επιβιώσει. Αυτό σημαίνει η φράση εὐπορία ἀνθρώπῳ τοῦ βίου γίγνεται. Ὅμως, ο ἄνθρωπος προχώρησε παραπέρα και δημιούργησε πολιτισμό (θρησκεία, γλώσσα κ.ά.)

Ὡστόσο, ὅπως αναφέρεται στο πρωτότυπο απόσπασμα «Τὴν μὲν οὖν περὶ τὸν βίον σοφίαν ἄνθρωπος ταύτη ἔσχεν, τὴν δὲ πολιτικὴν οὐκ εἶχεν». Ἡ ἀπόκτηση των τεχνικῶν γνώσεων δεν εξασφάλιζε στους ἀνθρώπους τὴν ικανότητα πολιτικῆς και κοινωνικῆς οργάνωσης οὔτε τὴν ἀνάπτυξη πνευματικῆς πολιτισμοῦ. Αυτό μπορούσε να εξασφαλιστεῖ μόνο με τὴν πολιτικὴ ἀρετὴ, δηλαδή τις γνώσεις που εξασφαλίζουν τὴ δυνατότητα στους ἀνθρώπους να ζουν οργανωμένοι, να συνυπάρχουν, να διαμορφώνουν δυνατότητες για μια κοινωνία που θα πορεύεται στο δρόμο τῆς προόδου. Ἡ πολιτικὴ ὁμως σοφία βρισκόταν στην αποκλειστικὴ κατοχὴ του Δία «ἦν γὰρ παρὰ τῷ Δίῳ», γεγονός που φανερώνει και τὴ μεγάλη ἀξία και τὸ σπουδαίῳ ρόλο τῆς, εφόσον μόνο ο ἴδιος ο πατέρας των θεῶν ἦταν αὐτός που κατείχε τὴν πολιτικὴ σοφία. Φυλασσόταν μάλιστα στην ἀκρόπολη, τὸ πλέον προστατευόμενο και ἀσφαλισμένο τμήμα κάθε πόλης, με ἰσχυρὴ και φοβερὴ φρουρὰ «Τῷ δὲ Προμηθεΐ εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν τὴν τοῦ Διὸς οἴκησιν οὐκέτι ἐνεχώρει εἰσελθεῖν –πρὸς δὲ καὶ αἰ Διὸς φυλακαὶ φοβεραὶ ἦσαν» (ἡ παρουσίαση του βασιλείου των θεῶν ἀπὸ τον Πρωταγόρα με ἀκρόπολη ἀποδεικνύει τὸν ἀνθρωπομορφικὸ τρόπο, με τὸν ὁποῖο παρουσιάζει ὄχι μόνο τους θεούς ἀλλὰ και τὸν τρόπο κατοικίας τους και τὸν τρόπο τῆς κοινωνικῆς τους οργάνωσης).

“Διὸς φυλακαὶ φοβεραὶ ἦσαν”: Οἱ φρουροὶ του Δία ἦταν ἡ Βία και τὸ Κράτος, που αναφέρονται και στη Θεογονία του Ησιόδου και στον Προμηθεΐα Δεσμώτη του Αἰσχύλου. Στο μῦθο του Πρωταγόρα συμβολίζουν τὴ δυσκολία και τις ἐπίπονες προσπάθειες του ἀνθρώπου να ἀποκτήσει τὴν πολιτικὴ τέχνη, που και αὐτὴ ἠθέλε να τὴν κλέψει ο Προμηθεΐας, αὐτὴ ὁμως βρισκόταν στα χέρια του Δία και ἦταν ἀδύνατο στον τιτάνα να μπει στην κατοικία του βασιλιά των θεῶν. Ἡ παρουσία των θεῶν στο μῦθο φανερώνει τὴν παρουσία τῆς φύσης μέσα στην κοινωνία (φαίνεται καλύτερα στην 4^η ἐνότητα).

“τό τῆς Ἀθηνᾶς καὶ Ἡφαίστου οἴκημα τό κοινόν”: Σύμφωνα με τὴ μυθολογία τῆς Ἀττικῆς, ο Ἡφαίστος και ἡ Ἀθηνᾶ ἦταν στενά δεμένοι μεταξύ τους. Ἡ Ἀθηνᾶ

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

ανέλαβε την ανατροφή του Εριχθόνιου, του γιου του Ηφάιστου. Στην Αθήνα και στην Ολυμπία υπήρχε κοινός ναός προς τιμήν των δύο. Επίσης, υπήρχαν και κοινές γιορτές για τους δυο θεούς, τα Απατούρια και τα Χαλκεία. Έχει όμως και συμβολική διάσταση: φανερώνει τη συνύπαρξη και συνεργασία της τεχνικής, της υλικής δημιουργίας από τη μια και της πνευματικής δημιουργίας από την άλλη.

- B3. 1. Σωστό** (σελ 49 σχολικού βιβλίου «Η μέθοδος του Πρωταγόρα ... κάποιου διανοητή»)
- 2. Σωστό** (σελ 44 σχολικού βιβλίου «Ο κάθε σοφιστής ... και του Κριτία»)
- 3. Λάθος** (σελ 44 σχολικού βιβλίου «Γι' αυτό και στην περίπτωση του ... διακριτική»)
- 4. Σωστό** (σελ 45 σχολικού βιβλίου «Στη θέση αυτή του Πρωταγόρα ... την πολιτική αρετή»)
- 5. Λάθος** (σελ 49 σχολικού βιβλίου «Η μέθοδος του Σωκράτη ... μελετούν» «Η μέθοδος του Πρωταγόρα ... διάλεξη»)

B4. είμαρμένη = μερίδιο

έξιέναι= εισιτήριο

έσχε= σχήμα

κλέπτει= κλεψύδρα

λαθών= λήθη

B5. Συγκρίνοντας τα δύο αποσπάσματα, «Πρωταγόρας» (321b – 322a) του Πλάτωνα και «Προμηθεύς Δεσμώτης» του Αισχύλου ως προς τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται ο χαρακτήρας του Προμηθέα, παρατηρούμε ορισμένα κοινά σημεία, αλλά και διαφορές.

Συγκεκριμένα, στο διδαγμένο κείμενο ο Προμηθέας, σε αντίθεση με τον Επιμηθέα, είναι αυτός ο οποίος – όπως δηλώνει το όνομά του - προνοεί, σκέφτεται, πριν ενεργήσει, εκτιμά τα αποτελέσματα των ενεργειών του και έτσι στη συνέχεια προβαίνει σε πράξεις. Είναι τολμηρός, δε διστάζει να συγκρουστεί

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

με τους θεούς κατά κάποιον τρόπο, εφόσον κλέβει από αυτούς τη φωτιά («εισέρχεται δέ λαθών εις τό οἶκημα τό κοινόν τῆς Ἀθηνᾶς καί Ἥφαιστου ... καί κλέψας τήν τε ἔμπυρον τέχνην τήν τοῦ Ἥφαιστου καί τήν ἄλλην τήν τῆς Ἀθηνᾶς δίδωσιν ἀνθρώπων»). Είναι φιλόανθρωπος σε τέτοιο βαθμό, ώστε διακινδυνεύει και τελικά τιμωρείται σκληρά για την προσπάθειά του να λυτρώσει το ανθρώπινο γένος από τη συμφορά στην οποία το έριξε ο Επιμηθέας. Είναι οπωσδήποτε ευφυής, αφού κατορθώνει να εξαπατήσει ακόμα και τους ίδιους τους θεούς και να τους κλέψει μέσα στα ίδια τους τα παλάτια. Θα μπορούσαμε, επιπλέον, να μιλήσουμε και για μεγαλοψυχία και ανωτερότητά του, καθώς βλέπουμε ότι δεν μπαίνει στη διαδικασία να μαλώσει, να επιπλήξει τον αδερφό του για την απρονοησία του. Απλώς προσπαθεί να βρει τρόπο να επουλώσει την πληγή που πάει να δημιουργηθεί από την αμέλεια του Επιμηθέα («τὸν δὲ ἄνθρωπον γυμνὸν τε καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἄστρωτον καὶ ἄοπλον»). Ωστόσο, θα μπορούσαμε να επισημάνουμε και ένα δικό του ενδεχομένως σφάλμα, για το οποίο θα μπορούσαμε να του προσάψουμε επιπολαιότητα: το ότι άφησε τον Επιμηθέα να αναλάβει ένα τόσο μεγάλο και κρίσιμο έργο, ενώ γνώριζε τις πιθανές αρνητικές συνέπειες.

Στον μύθο, λοιπόν παρουσιάζεται ως ευεργέτης του ανθρώπου. Η έξοδος του από το εσωτερικό της γης, «ἐκ γῆς», στο φως του ήλιου δεν οφείλεται στις έτοιμες δυνάμεις ύπαρξης που του χάρισε η φύση (Επιμηθέας), όπως έγινε για τα άλλα ζωικά είδη. Για τα ζωικά είδη η ανοδική πορεία από το εσωτερικό της γης στο φως ήταν απλώς μια πορεία προς τη βιολογική ύπαρξη. Αντίθετα, για τον άνθρωπο η πορεία από το εσωτερικό της γης στο φως συνιστά μια ανοδική πορεία από τις εξαρτήσεις της βιολογικής ύπαρξης στην αυτονομία του νοήμονος όντος. Αυτό το ποιοτικά διαφορετικό, σε σχέση με τα ζωικά είδη, πέρασμα του ανθρώπου από τη γη στο φως, από τη βιολογική παρουσία στη νοήμονα και αυτοπροσδιοριζόμενη ύπαρξη, αποδίδεται συμβολικά με τη μορφή του Προμηθέα.

Στο μεταφρασμένο απόσπασμα του Αισχύλου, ο Προμηθέας παρουσιάζεται πολυμήχανος, καθώς είναι αυτός που διδάσκει όλες τις τέχνες στους ανθρώπους: την ιατρική, τη φαρμακευτική, τη μεταλλοτεχνία («τι τέχνες και τεχνάσματα σκαρφίστηκα» (στ. 477), «αμυντικά μέσα για όλες τις αρρώστιες» (στ. 482), «Κι ό,τι πολύτιμο έχει η γη ... το μπρούντζο ναι το σίδηρο, το ασήμι, το χρυσάφι» (στ. 500-502)· ακόμη και την τέχνη της μαντικής πρόσφερε στους ανθρώπους «Και τα

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

πολύαριθμα είδη της μαντικής τους ταξινόμησα ... ξεχώρισα ... ερμήνευσα ... του δρόμου» (στ. 484-487)).

Βέβαια, ο Προμηθέας παρουσιάζεται από τον Αισχύλο να μιλά με αυταρέσκεια για τα επιτεύγματά του και ως ένα βαθμό με ύφος αλαζονικό και επηρμένο («και πρώτος ...», «Να το έργο μου», «ποιος άλλος θα' λεγε πως τους το έδειξε πριν από μένα; Κανείς, το ξέρω, εκτός αν φλυαρεί κι ανοηταίνει». Με δύο λόγια μάθε τα πάντα: όλες οι τέχνες οι ανθρώπινες είναι δωρεές του Προμηθέα»), ενώ ο Πρωταγόρας αναφέρεται στις ευεργεσίες του ήρωα στο πλαίσιο κοινωνιολογικών και ανθρωπολογικών προβληματισμών (αναφορά στο δώρα του Προμηθέα, προκειμένου σταδιακά ν' αποδείξει το διδακτόν της πολιτικής αρετής ως δώρο του Δία στους ανθρώπους: έμφαση στον αλτρουισμό του ήρωα)

Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Μετάφραση

Εγώ είμαι απλός άνθρωπος, όμως γνωρίζω ότι το καλύτερο είναι να διδάσκεται κανείς την αρετή / το αγαθό με βάση την ίδια του τη φύση, δεύτερον περισσότερο από αυτούς που γνωρίζουν αληθινά κάτι σωστό παρά απ' όσους κατέχουν την τέχνη της εξαπάτησης. Ίσως λοιπόν δε μιλώ με λόγια που μοιάζουν με αυτά των σοφιστών. Ούτε αυτό επιδιώκω.

Γ2. Ο Ξενοφών μέμφεται τους σοφιστές ως προς την επίδραση που ασκούν στους νέους («μέμφομαι ... μειζόνως») γιατί:

- Ισχυρίζονται ότι οδηγούν τους νέους στην αρετή ενώ πράττουν το ακριβώς αντίθετο (φασί ... τούναντίον»)
- Δεν έχει υπάρξει ούτε ένας άνδρας τον οποίο οι σύγχρονοι σοφιστές έκαναν ενάρετο («ούτε γάρ ... έποίησαν»)
- Δεν έχουν προσφέρει συγγράμματα χάρη στα οποία οι νέοι γίνονται ενάρετοι («ούτε γράμματα ... γίνεσθαι»)
- Έχουν γράψει για ανούσια θέματα, που προκαλούν εφήμερες απολαύσεις και δεν χαρακτηρίζονται από αρετή («άλλα περί ... ένι»)

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

- Δημιουργούν φρούδες ελπίδες ότι κάποιος θα μάθει κάτι από αυτούς, γεγονός που συνιστά χάσιμο χρόνου, εμπόδιο για χρήσιμες ενασχολήσεις και κακή εκπαίδευση («διατρίβειν ... κακά»)
- Εκφράζουν με εξεζητημένο τρόπο όσα γράφουν, ενώ απουσιάζουν τα αξιολογικά αποφθέγματα, με τα οποία θα εκπαιδεύονταν οι νέοι στην αρετή («αἷς ἂν ... ἀρετήν»)

Γ3.α. ἄνδρα: ἄνδρας

ὄντιν': οὐστινας

γράμματα: γράμμα

ῶν: οὐ

Γ3.β. ἔωράκαμεν: ἴδωμεν

ἐποίησαν: ποιήσωσι

παρέχονται: παράσχωσι

Γ4. α. Υπόθεση: εἰ καλῶς ἔχοιεν

Απόδοση: ὀνόματα ... ἂν παιδεύσειε

Δηλώνεται: η απλή σκέψη του λέγοντος

Προσδοκώμενο:

Υπόθεση: ἂν / ἐάν / ἦν ἔχωσι(ν)

Απόδοση: οὐ παιδεύσει

β. Ἐχουμε παθητική και αττική σύνταξη.

Οὗτοι πολλά γεγράφασι(ν)

επιμέλεια// Γιάννηλερ Κατερίνα

Καλαντζή Αλεξία